

Laulis ööbik!

Vahel tuleb inimesele peale tahtmine olla üksi, puhata muidu nii toredast argisaginast. Tuleb tahtmine endaga nõu pidada või nautida täielikku vaikust. Mulle on sel puhul ikka olnud kõige sobivamaks õngeridva hoidmine kusagil jõekäärus või väljasõit merele. Mitmepäevasteks kalaretkedeks kulus osa puhkusest, sageli nädalalõpud, vahel osa teatri ringreisust. Oli aegu, kus eelistasin sel puhul kas täielikku üksindust või siis ainsa kalamehest sõbra seltskonda. Suurem seltskond on juba seltskond ja sel puhul langeb ära kalamehe vaikusenauding.

Mõnel korral sõitsin välja mootorrattal, ilma et oleks endale kohe selget aadressi või sihti ette seadnud. Niiviisi sattus ikka kõige toredamatele ja uudsusest romantilistele kalakohtadele. Nii oli ka sel juuniõhtul. Seljakotis oli ussikarp ja veidi toitu, sest tol ajal olid kauplused veel toidust kehvad. Peatusin ühe poe juures, et võtta kaasa viinapudel ja veidi kompvekke. Olen olnud alati veidi maias, eriti šokolaadikompekkide suhtes. Pudel on kalamehele hommikuses udus hädavajalik, kui heinakuhjas veedetud ööle kipub kontide kallale hommikune madalalt vee kohal rippuv udu.

Olin välja sõitnud ja keskpäevaks leidnud kusagil jõe ääres meelepärase koha. Öömajaks valisin värske heinakuhja, sest pole paremat kui värske heina lõhn. Mootorratta peitsin kuhja taha okste alla. Ettevalmistusteks jäi liigagi palju aega. Küttepuid leidis mahajäetud kuhjaasemel küllaga. Puud olid kuivad, sest vihma polnud tükil ajal olnud Puudehunnik varuga – sest üks inimene läheb ikka ahneks, kui kergelt ja muidu saab. Tuleasemeks valisin paiga jõe kaldal paari kännu vahel, mis hästi sobisid istmeks ja lauaks.

Kui valmisid hargid teekatla tarvis, tundsin ma, et nüüd on kõik valmis. Tarbetut aega jäi ülegi. Pidasin lõunat ja seadsin kännule õhtuks võileivad valmis. Vaevalt viitsin ma õhtuks mõnd

ahvenapoega puhastada. Praetud pekitükk leivaviilul on piduliku õhtusöögi tunnuseks.

Spinningut kasutasin ma neil puhul harva. Selleks vajalik energiline tegevus ei sobinud üksioleku- ja rahutaotlusega. Kuigi aeg oli varane, hakkasin õngitsema. Kalaõnne mul sel korral polnud. Päike oli juba õige madalale vajunud ja minu ussikest polnud veel keegi nahka panna proovinud. Mõnikord tekib niisuguses olukorras tahtmine viidikaid narrida, muidu tekib mahajäetuse tunne.

Olin jõgemööda üsna palju üles läinud ja vist õige mõttesse vajunud. Võib-olla juba ammu oli kostnud kusagilt vaikne laul. Keegi laulis väga vaikselt, vist ainult iseendale.

Laul oli imeilus ja võõrapärane, nagu vanas mustlasloos. Maanteesillal, nõjatudes käsipuule, seisis mustlanna. Tema ilmselt lauliski üksikule kalamehele.

Otsustasin lähemale minna, kuid hoiatavalt tõusis käsi. Liigutus oli väike, kuid kategooriline. Laul, mida nüüd võlutuna kuulama jäin, oli sillerdav, nagu paljude hõbekellukeste helin. Kuidas küll võib üks inimlaps nii kaunit ja nii vaikselt laulda? Kust tuleb hääle niisugune varjundirikkus ja kellukeste helin *piano* juures?

Seisin võlutuna ja vist väga kaua, kuni saabus pikem paus. Kõnetasin teda. Tuli välja, et rääkida võisime vaid vene keeles ja sedagi üpris suure aktsendiga.

“Imekaunilt laulate, neiu!” Tunnustus tuli südamest ja ausalt.

“Nii, nagu loodus on meid õpetanud,” kostis ta tagasihoidlikult. Palusin tal veel laulda, kuid siis märkasin, et päike on juba horisondi taha vajunud.

“Aga võib olla tulete minu taborisse külla, kaunis ööbik? Seal tule ääres on soojem ja seal võin teid ehk millegagi kostitada?”

Ööbik mõtles viivu ja siis seadis üles tingimused: “Tulen siis, kui teie ei püüa lähemale tulla – kui meie vahemaa jääb endiseks. Siis laulan teile ka tule ääres.” Tingimus ei olnud kuigi meelepärane, kuid see oli ainus võimalus selle nõidusliku õhtu jätkamiseks.

Läksin kiirel sammul ees, tema mingit laulukest lõõritades järel. Tuli lõkkes süttis esimesest tikust. Seadsin ajalehele valmis külakosti – õigemini kosti külalise jaoks. Tegin lahti võileivad, raputasin välja kompvekid. Tüki aega mõtlesin, mida teha pudeliga. Rebisin korgi maha ja valasin veidi kruusi. Mine sa mustlannat tea, ehk peab ka sellest lugu. Ise võtta ei julgenud, sest see vähendab usaldusväärust. Korra pidin panni eemale lükkama, kuid siiski jätsin, võib-olla tahab ta olla perenaine.

Viitasin käega valmis lauale ja kannule ning astusin mõne sammu eemale. Kõik see askeldus oli võtnud üsna vähe aega. Ta oli jälginud mind eemalt, pea mõttes küljele kallutatud. Ta vaatas kõike seda vaikides – küllap mõtles olukorra üle järele. Kutsusin teda lõkke juurde. Ta ei vastanud ega liigutanud. Taipasin, et see oli vihje meie endisele kokkuleppele. Läksin siis eemale, samale kaugusele, nagu tema oli seni lõkkest olnud ja jäin ootama.

Vaikselt, pooltantsulise sammuga tuli ta lõkke juurde, mõtles veidi ja istus kannule. “Palun proovige kõike, mida on vaesel kalamehel pakkuda,” julgustasin teda. Seisin, sest mul polnud kuhugi istuda. Oleksin võinud ju ka külitati rohule visata, ega kalamees kastest rohtu ei karda, aga jäin seisma.

Kui vaikus venis pikale, keelitasin teda veel kord kosti vastu võtma. Tema aga istus, käed süles ja vaikis.

Ta elas sisse vaiksesse südamlikku lauluviisi, mis varsti haaras kogu ümbruse. See tõstis teda nagu kinokaadris minu jaoks suurde plaani. Üks lauluviis läks märkamatuks üle teiseks, nagu popurriis.

Ei tea, kui palju aega oli mööda läinud, kui tema märkas, et olin laulust haaratuna mõne sammu lähemale astunud. Ta märkas seda ja tõusis püsti. See oli hoiatus, kuid laul jätkus. Minu ees sammu kaugusel oli kivi, osutasin sellele. Ta justkui noogutas ja laul jätkus, muutudes üha pidulikumaks. Ta laulis seistes ja mina kuulasin seistes – see oli väga pidulik laul. Võib-olla oleks see kõlvanud asendama Mendelssohni “Pulmamarssi”. Ei, pigem pulma hümniks. See oli väga pidulik hümn kõigile, mis on inimesele püha. Võib-olla kõigile emadele või kõigile lastele, võib-olla

inimlikkusele. See ei olnud kirikulaul, mis laulab pühaks ettenähtud kaanonid. See oli täis inimlikkust, kirge, võitlust kõige püha eest. Lõppes see laul uhkelt püstihoitud peaga. Helid jäid kaikuma kuuse- ja kaselatvade vahel. Istusime, tema kohendas tuld. Laul oli lauldud tunduvalt tugevama häälega, varjundirikkalt. Ta ilmselt kogus end isegi laulus läbielatust.

Vaatasin teda. Mulle tundus, et ta välimus muutus iga lauluga. Äsjase hümmi ajal tundus ta mulle pikakasvulisena, kaunis kõrgerinnaline figuur seisis uhkena profiilis minu poole. Paksud patsid langesid üle õlgade.

Nüüd istus ta vaiksena, kohendas tuld ja siis olid käed jälle rahulikult rüpes. Niiviisi paistis ta tule ääres mulle väikesena või päris lapsena. Mõtlesin, et peaks väga südamest kiitma. Kust aga leida sõnu, mis oleksid ütlemist väärt? Ja siis, kui vaikus oli kaotanud ära laulu lõpus kõrgele tõusnud pinge, julgesin ma lõpuks häält teha.

“Imekaunis laul oli ja võluvalt laulsite, neiu. Teie laulust olen saanud suurema elamuse kui kunagi teatrist või kontserdilt... Mustlannad kannavad oma pikki kauneid juukseid ikka uhkelt lahtistena, miks teil nad on patsis?” Vastust ei järgnenud, ainult laubaloki alt vaatasid suured silmad vilksamisi minu poole.

Tule kohendamisel olid patsiotsad nagu iseenesest sattunud tema näppude vahele. Järgmine laul oli kelmikas, justkui lõbusa lastelaulukese moodi. Laulu lõppedes viskas ta uhke liigutusega nüüd juba märkamatu patsipõimikust vabanenud paksud poole seljani ulatuvad juuksed seljale. Ta oli täitnud veel ühe minu soovi. Järgmine laul oli midagi niisugust igatsevat ja kirglikku, mida suudab kuuldavale tuua vaid mustlasviilul. Ta laulis ja vaatas otse mulle silma. Mulle tundus see nii, kuigi väljas oli juba öö. Minu poole pöördudes ei valgustanud tuli enam otse tema nägu ja ma olin kaugel. Seni oli ta laulnud ikka profiilis minu poole. Kuid see laul oli eriline, küllap ka sisult. Mulle tundus, et tema silmad, mida ma ainult ette kujutasin, rääkisid mulle laulu sisust ja mõttest. Laulu mõte jõudis minuni vaid intonatsiooni ja ettekande laadi

kaudu, sest sõnad olid mõistmatud. Laul lõppes katkirebitud noodil, mis jäi kusagile teravatipuliste, ööst mustade kuuskede latvadesse traagiliselt värelema.

Peale laulu lõppu ei langetanud ta kaua pead, oli ise ka selle mõju all. Siis justkui virgudes – või selleks, et end välja viia laulu mõju alt, sirutas käe kompvekkide järele.

See rõõmustas mind. Tähendab, et ta tunneb end minu külalisena koduselt. Eelmise laulu mõte oli justkui üheselt selge. Kuid vaid jõudsid sõrmed puutuda kompvekke, kui äkki peatusid. Ta sõrmed justkui tõstsid ühte nendest, või tegid nende kohal võluliigutuse. Veel kord, veidi kõrgemal peatus tema käsi, sallinarmad täidlasel käsivarrel. See oli võlumise või õnnistamise liigutus. Aga võib olla ka loobumisliigutus sellest, mis oli käeulatuses, ahvatlev ja võluv. Mul oli tunne, et just nüüd peab sel väikesel laual midagi juhtuma. Aga ei juhtunud midagi, käsi asetus teise juurde sülle. Tuli väreles tema pikal suurte punamustade lilledega seelikul. Punane pluus ja pikkade narmastega sall õlul – kõik see oli väreleva lõkke valgusel lausa nõiduslik. Mulle tundus, et see ei ole tegelikkus vaid nõidus, muinasjutt.

Ma ei tea, mida ma oleksin andnud, kui võinuksin lugeda ta mõtteid siis, kui ta jättis võtmata kompveki. Ei tea miks – kuid mulle tundus et selleks otsuseks kogus ta kokku oma jõu. Pärast pikka pausi alanud laulukene jäi kusagil pooleli. Ta kohendas tuld, istus vaikides ja tema käe liigutus andis vaieldamatult käsu – vaiki ka sina.

Siis aga algas pikk, mulle tundus, et jutustava sisuga balllaad. Imelik, mõtlesin, ükski tema laul ei kõla sellise standardse mustlasviisina, nagu neid antakse järgepidi filmides. Hiljuti olime just tüüpilisi mustlasviise kasutanud Tolstoi “Elava laiba” mustlasstseenides. Kui nende stseenide Maša oleks Protassovile niimoodi laulda suutnud! Ta istus jälle profiilis, veidi paksud huuled, veidi suurepoolne nina – aga mulle tundus, tundub ka praegu, et pole kunagi elus kaunimat neidu näinud. Ta välimus muutus lausa silme all, koos laulu meeoleuga.

Nüüd oli rahulik jutustav laulukene, mis vist jutustas tema igapäevasest elust. Väikestest rõõmudest – ja ka väikesele ohkele oli seal koht. Vist jutustab ta mulle oma kodustest ja lähedastest, võib-olla ka minust. Võib-olla on jutt ka meie õhtust. Selle laulu sõnad oleksid mulle kindlasti jutustanud kõigest sellest, mis jäigi mulle igaveseks mõistatuseks.

Mulle tundus, et ta räägib mulle rahulikult ka sellest, et ta peab varsti ära minema. Pikka aega oli mul niisugune ebamugav tunne, nagu jälgiks keegi mind kusagilt. Viimase laulu lõppedes nihkus pimedusest välja tohutu suur, musta habemega mustlase kuju. Ta jäi ööbiku läheduses kuulama laulu lõppu. Lummas muinasjutt oli lõppenud, õigemini, kusagile jäi see vaikselt helisema. Ja mina ise olin seda muinasjuttu üleni täis.

Läksin lõkke juurde ja tahtsin vanale mustlasele pakkuda kruusi, kuid vist tegin õigesti, et viivitasin. Tervitasin teda minu laagrisse tuleku puhul ja palusin istuda. Minu palve peale vana mustlane, kes siiski ei olnud nii tohutu suur, nagu alguses paistis, istuski korraks kannule. Pakutud kruusi võttis ta vastu, tõstis korraks suule, kuid ei joonud. Olime vaikinud.

“Teie tütar laulab imekaunilt!” julgesin mina vaikuse katkestada.

“Noor inimene – teie näitasite minu tütre suhtes üles suurt lugupidamist. Ka meie lugupidamine teie vastu on suur,” ütles vana mustlane üpris rahulikult, kuid rõhutatud viisil. Veidi hiljem: “Minul oli au olla täna külalisena teie taboris. Ma palun teid olla homme õhtul külaliseks meie taboris.”

Ta tõusis. Tõusin minagi. Neiu oli kogu selle stseeni ajal seisnud püsti. Tundsin vaid tema juuste varjust minule sihitud ainitist pilku, millest voolas rahulik inimlik soojus, nagu lai ühtlane ja tugevalt siduv lint.

Olin seda tundnud terve õhtu vältel. Kummaline, mõtlesin, mis on siin tegemist tormilise mustlastemperamendiga. Ei ühtegi särtsuvat õlgadeliigutust, ei kõrvarõngaste kõlminat ega säraküünlatalolisi pilke.

Seda kõike asendas suurima kindlusega täidetud rahu. Inimlik soojus voolas minusse sellise jõuga, et puhuti tundus, et ma olen nagu vana tinanööp Peer Gynti nõõbivalaja kulbis, et tulen sealt välja uue sulamina, värskena ja säravana.

Nüüd, kus nad olid läinud, nagu muinasjutukujud kadunud sumedasse öösse, ei jätnud see soe tunne mind maha. Imelik, et ma ei kuulnud isegi tema samme, kui ta astus vana mustlase lühikeste säärikute jälgedesse. Ja tõesti, ta liikus kuidagi helitult, ka siis, kui minu järel lõkke juurde tuli. Voogas vaid kirev seelik.

Veel kõlas vana mustlase vaikne rõhutatud hääl. Ja millise äärmise diplomaatilise väljapeetusega ta kõike seda ütles! Mitte nii, nagu poleks tema ees noorepoolne kõhn ja üksik kalamees, vaid hallisegune väärikas teatridirektor, kellele on vaja üle anda austav kutse külalisesinemisteks teise rahva pealinna.

Oli see kõik tõelisus ja olin ma ikka ise seesama? Samaks ei jää inimene kunagi peale kokkupuudet millegi paremaga... Nii ongi inimene raashaaval pikapeale paremaks saanud. Mõne aja pärast tuli mul jupp vaeva näha, et kustunud lõke uuesti üles teha. Olin vist väga pikalt mõttes olnud. Seepärast on mulle väga lähedaseks saanud ammunähtud Ants Viidalepa maal mõttesse vajunud vanamehest sütega lõkke ääres.

Need mõtted kolisid minuga kõhukasse heinakuhja päevasoojade heinte rüppe. Uinusin kohe. Kole kahju on, et ei oska unenägusid näha.

Ärkasin hommikukõheduses pohmellitundega, kuigi polnud õhtul tilkagi võtnud. Isegi pudelile oli kork peale panemata jäänud. Kõik seisis nii, nagu õhtul oli jäänud. Nüüd kulus tulijook marjaks.

Läksin kalale. Oli kalaõnne. Lõunaks tegin priske kalaprae. Oli aeg mõelda öisele kutsele. Aga võib olla õnnestuks teda ka päeval näha? Võib olla õnnestuks temaga ka rääkida, sest eile olime ainult paar lauset vahetanud? Kus on nende laager? Mida õhtul kaasa võtta? Kuhu jätta ratas? Sõitsin kümme-kilomeetrit külapoodi, sest ei sobi ju minna tühjade kätega.

Vist ei sobi minna pääsusilmadega, kuid neid oli just suur kiusatus kaasa võtta. Millegipärast olin veendunud, et just need lilled sobivad temale.

Kilomeetri kaugusel tuli jõgi taas maanteele lähemale. Seal leiidsingi nende laagri. See oli suur laager, paljude ringis seisvate vankritega. Päevaseks kohtumiseks polnud ilmselt mingit lootust. Igaks juhuks veetsin päeva maanteesilla läheduses. Ehk tuleb täna uuesti, nagu eile. Ei tulnud. Päev jõudis lõpule.

Mootorratta ja seljakoti peitsin enda arvates paremini ära, sest mine sa mustlasi tea. Muidugi oli selline peitmine looduslapse tähelepaneliku silma jaoks mõttetu. Aga eks igaüks vaatab maailma oma silmadega.

Võtsin kaasa kostiks ostetud pudeli, kommikoti ja pisikese pääsusilmade kimbukese ja asusin varakult teele.

Kohale jõudsin tõepoolest vara. Nii jälgisingi võsa vahelt askeldusi laagris. Mustlased tulid kusagilt laagrisse tagasi. Naised askeldasid lastega ja küllap valmistasid õhtusööki. Kas söödi, seda ma ei näinud. Päikeseloojangul jäi kõik vaiksemaks. Laagri keskele seadis grupp mehi lõket. Alles nüüd nägin vankrite vahelt vilksatamas eilset piigat. Tal ei olnud vist õiget tegevust. Lippas niisama, et jälle kuhugi kaduda. Viivuks tundsin taastuvat eilset sidet. Ta peatus, tõstis silmad ja vaatas kuhugi minu metsa poole. Kas tõepoolest ootas? Vist küll. Kuid vaid korraks ja jällegi kadus ta vankrite taha.

Vist on aeg minna. Mind märgati ja eilne mustlane tuli vankrite ringist mulle vastu. Nüüd oli valgem. Tema habe ja kahupea ei olnud sugugi mustad, nagu eile öösel paistis, vaid päris hallikirjud, rohkem ikka hallid. Ta võttis paberisse keeratud kosti poolkummaridusega vastu. Teises käes oleva tillukese lillekimbuga ei osanud ma midagi ette võtta, ei osanud kuhugi panna ega anda. Kuid näpsti! enam seda ei olnud. Selle oli mul ära näpanud tilluke mustlaspoiss, kes välkkiirelt kadus. Kas jõudsid lilled adressaadini? Ei tea, ei saanudki teada. Võib olla oligi poiss tema saadetud, sest kohtamist, nagu välja tuli, ei olnud ette nähtud.